

2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. № 237 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 43. – Ст. 2166.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
4. Вісник податкової служби України. – 2003/07. – № 27.
5. Вісник податкової служби України. – 2005/11. – № 43 (373).
6. Лист Головного Науково-експертного управління апарата Верховної Ради України від 09.12.2005 р. № 16/3-1693 // Адвокат Бухгалтера. – 2006/10. – № 30.
7. Михайленко Д. // Бухгалтер». – 2003. – № 10.
8. Вісник податкової служби України. – 2006/05. – № 20.
9. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 50. – Ст. 2503.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 грудня 2006 року «Про заходи щодо попередження і нейтралізації загроз національній безпеці, пов'язаних із нестабільністю правового регулювання відносин у сфері адміністрування податку на додану вартість» : Рішення Ради національної безпеки і оборони від 01. 02. 2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 6. – Ст. 297.

МИХАЙЛОВ В. В.,

здобувач

(Національний університет державної
податкової служби України)

УДК 347.73

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ ЯК ГАРАНТІЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ

У статті автором здійснюється дослідження повноважень місцевого самоврядування щодо встановлення ним місцевих податків та зборів як гарантії фінансової відокремленості місцевої громади. Розкривається історія виникнення, становлення та розвитку місцевого самоврядування, моделі місцевого самоврядування в різних країнах. Окрема увага зосереджується на основних концепціях місцевого самоврядування: державницькому та громадівському підходах.

Ключові слова: *місцеві податки та збори, місцевий бюджет, місцеве самоврядування, державницька та громадівська концепція.*

В статье автором осуществляется исследование полномочий местного самоуправления по установлению им местных налогов и сборов как гарантии финансовой обособленности местного сообщества. Раскрывается история возникновения, становления и развития местного самоуправления, модели местного самоуправления в различных странах. Отдельное внимание сосредоточивается на основных концепциях местного самоуправления: государственническом и общинном подходах.

Ключевые слова: *местные налоги и сборы, местный бюджет, местное самоуправление, государственная и гражданская концепция.*

In this article the author carried out the study of local government powers to establish his local taxes as a guarantee of financial privacy community. It reveals the origins, formation and development of local government, local government models in different countries. Special attention is focused on the basic concepts of local government and communities' statist approach.

Key words: *local taxes, local budget, local government, national and Communities concept.*

Вступ. У чинному вітчизняному законодавстві України перелік місцевих податків та зборів закріплений статтею 10 Податкового кодексу України [1], відповідно до змісту якої до місцевих податків та зборів належать: 1) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; 2) єдиний податок; 3) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; 4) збір за місця для паркування транспортних засобів; 5) туристичний збір.

На правову природу цих податків українським законодавцем вказується у положенні пункту 8.3 статті 8 Податкового кодексу України, за яким до місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [1].

Пунктами 10.3-10.5 статті 10 Податкового кодексу України додатково закріплено, що місцеві ради обов'язково устанавлюють податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Місцеві ради в межах повноважень, визначених цим Кодексом, вирішують питання відповідно до вимог цього Кодексу щодо встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Установлення місцевих податків та зборів, не передбачених цим Кодексом, забороняється [1].

Сільські, селищні, міські ради, відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [2], є складовими частинами системи місцевого самоврядування в Україні.

Постановка завдання. За законодавчим визначенням місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [3].

Результати дослідження. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні закладені низкою положень Основного Закону України. Зокрема, за частиною першою статті 5 Конституції України, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3]. А за статтею 7 Конституції України, в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування [3]. Отже, місцеве самоврядування визнається в якості опосередкованої форми реалізації народовладдя, являє собою втілення поділу влади за вертикаллю як одного з принципів організації й діяльності органів публічної влади в Україні.

Ці положення на доктринальному рівні розвиває вітчизняний науковець В.С. Журавський, підкреслюючи, що згідно з логічним сходженням від загального до часткового, від абстрактного до конкретного самоврядування супроводжує, у тій чи іншій соціально-унормованій формі, всю історію людської спільноти: на етапі переходу до державної організації суспільства, з градацією його не лише у владній ієрархії, а й за територіальними ознаками, самоврядування територіально відокремлених спільнот почало набувати рис місцевого, й зі становленням держави і права як генеральних соціальних

інститутів місцевого самоврядування стало не лише соціальним, політичним, а і правовим явищем; у сучасних умовах місцевого самоврядування, виступаючи як окремий спосіб здійснення народом належної йому влади, як форма народовладдя, є однією з підвалин сучасної демократичної системи управління, вагомим засобом оптимізації державного управління, забезпечуючи територіальним спільнотам можливість самостійного функціонування, без втручання органів державної влади, спираючись на самоорганізацію і самофінансування [4, с. 493-494].

Вважається, що місцевого самоврядування остаточно склалося в результаті муніципальних реформ XIX століття, чому сприяло підвищення ролі буржуазії в суспільній ієрархії, остаточно становлення буржуазного ладу: основою діяльності буржуазії завжди були міста, а однією з головних вимог міст було надання їм самостійності в управлінні місцевими справами, забезпечення їм громадського самоврядування, вільного від нагляду та втручання з боку органів центральної влади [5, с. 471].

Розвиток місцевого самоврядування в окремих країнах не відбувався однаково, а мав власні особливості, що були зумовлені основними існуючими типами правових систем. Тому з часом склалося декілька різних моделей місцевого самоврядування: англійська – в англосаксонській правовій системі, та французька – в континентальній правовій системі.

Англійська модель місцевого самоврядування склалася під впливом теорії природних прав людини та громадянського суспільства. Згідно з такою моделлю місцеві органи публічної влади виступають на відповідній території автономно, у межах своїх повноважень, за відсутності як безпосередньої підпорядкованості нижчих органів вищим, так і без створення уповноважених центральних органів влади на місцях, які б контролювали місцеві органи, проте контроль за діяльністю останніх залишають окремі міністерства та судові органи [5, с. 471-472].

За французькою моделлю місцевого самоврядування, яка була запроваджена в більшості країн світу, відбувається сполучення безпосереднього державного управління на місцях з місцевим самоврядуванням, коли посадові особи державних адміністрацій (префектур тощо) в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць здійснюють нагляд за діяльністю місцевих представницьких органів, допускаючи також й певну підпорядкованість нижчих ланок вищим. Остання риса була чи не найголовнішою в побудові радянської системи влади, коли створювалась ієрархічна субпідпорядкованість «центру», а головне завдання місцевих органів зводилось до проведення у життя актів центральних органів державної влади [5, с. 472].

Вказані моделі місцевого самоврядування та їх особливості викликали появу та сприяли розвитку головних концепцій місцевого самоврядування. Міцний фундамент цього було закладено ще у XIX століття, коли були розроблені та обґрунтовані основні теоретичні положення двох базисних теорій місцевого самоврядування: державницької та громадівської.

Засади державницької теорії місцевого самоврядування були викладені німецькими вченими Р. Гнейстом та Л. Штейном, які пов'язували генезис правоздатності органів місцевого самоврядування на вирішення питань місцевого значення виключно з державною владою, що з метою більш оптимального здійснення державного управління вдається до практичного застосування форм своєї децентралізації на місцевому рівні. Поряд з територіальною автономією однією з таких форм децентралізації державної влади на місцях й є місцевого самоврядування. Звідси останнє здійснює не самостійне завідування відмінними від державних місцевими справами, а в якості форми організації місцевого державного управління вирішує певні завдання держави.

Іншим німецьким вченим кінця XIX століття Г. Еллінеком, так само як і ліберально налаштованими російськими науковцями М. Лазаревським, О. Градовським та В. Безобразовим, був здійснений подальший розвиток державницької теорії місцевого

самоврядування та звернута увага на інший вагомий аспект – спільність юридичної природи владних повноважень органів місцевого самоврядування і органів державної виконавчої влади, бо в обох випадках вони закріплювалися нормами позитивного права, правовими приписами, встановленими державою. Основна ж різниця в механізмі реалізації цих владних повноважень полягає в їх суб'єкті: у випадку покладення цих повноважень на місцеве самоврядування допускається, щоб певні суто державно-владні функції, відповідно до закону, виконували також й недержавні за своїм походженням та порядком формування органи [6, с. 15; 4, с. 494-495; 5, с. 473].

На відміну від державницької теорії, громадська теорія місцевого самоврядування базується на тому, що місцеве самоврядування не є однією з форм здійснення державної влади, а співіснуючи поряд з державною владою відноситься до самостійної форми публічної влади. Суб'єктом такої влади є місцева громада або територіальний колектив як елемент громадянського суспільства, що здобуває «муніципальну владу, самостійну і незалежну від центральної влади за своєю природою» [4, с. 495].

Російський дореволюційний фахівець в сфері держави та права Н.М. Коркунов пояснював природу цього процесу наступним чином: «Сутність самоврядування полягає в наданні місцевій общині права самій оберігати свої громадські інтереси, в збереженні за урядовими органами завідування одними тільки державними справами. Громадська теорія, таким чином, виходить з протиставлення місцевої громади державі, вимагаючи, щоб і громада і держава відали тільки свої власні інтереси» [7, с. 489].

Розглядаючи змістовні положення обох вказаних теорій місцевого самоврядування вчені помітили, що окремі їх аспекти можуть одночасно відповідати дійсності та не суперечити один одному – якщо взяти до уваги багатоманітність функціонального призначення місцевого самоврядування. Тому виникає громадська державницька теорія місцевого самоврядування або так звана «теорія муніципального дуалізму», за якою органи місцевого самоврядування існують та реалізують свої функції незалежно від держави лише в суто громадських справах, а в політичній сфері вони розглядаються як різновид державних органів, які виконують функції і наділяються повноваженнями держави. Звідси й коло повноважень, які мають вирішувати органи місцевого самоврядування, поділяються на власні, що здійснюються окремо та незалежно від державних органів, та делеговані, що реалізуються під контролем державної влади та із застосуванням її адміністративної опіки [8, с. 634].

Висновки. Слід зазначити, що якої із зазначених концепцій не віддавалася б перевага під час побудови системи органів влади на певній території та закріплення за цими органами відповідних повноважень, на сьогодні «спільним для різних концепцій є розгляд місцевого самоврядування в якості основоположної засади конституційного ладу, тобто в ролі одного з визначальних принципів організації та здійснення влади в суспільстві й державі, який полягає у встановленні децентралізованої системи управління, фінансово і організаційно відокремленої від державних органів» [4, с. 493].

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010, № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, 15–16, 17. – Ст. 112.
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / В.С. Журавський, В.О. Серьогін, О.Н. Ярмиш. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 672 с.
5. Конституційне право України – 3-тє видання, перероблене і доповнене / О.Ф. Фрицький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 536 с.

6. Основные теории местного самоуправления: происхождение и развитие. Сборник обзоров / Черник И.Д. ; Отв. ред. : Фадеев В.И. ; Отв. за вып. : Загоруйко К.Ф. – М. : Изд-во ИНИОН РАН, 1996. – 35 с.

7. Коркунов Н.М. Русское государственное право. Часть особенная. Т. 2 / Коркунов Н.М. ; под ред. и с доп. : М.Б. Горенберг. – 6-е изд. – СПб. : Тип. М.М. Стасюлевича, 1909. – 749 с.

8. Конституційне право України / За ред В.Ф. Погорілка. – К. : Наукова думка, 1999. – 724 с.

МОГИЛЬНИЦЬКИЙ М. С.,
здобувач кафедри фінансового права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 347.73

ОПОДАТКУВАННЯ ГРОШОВИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ ГРОМАДЯН ЯК КАНАЛ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Автором розглядається питання оподаткування грошових заощаджень громадян як каналу формування доходів місцевих бюджетів. Аналізується склад фінансових ресурсів місцевого самоврядування. Вивчається правова природа місцевих бюджетів, проводиться їх класифікація. Досліджується визначення поняття бюджету з урахуванням його множинності.

Ключові слова: фінансові ресурси, місцеві бюджети, місцеве самоврядування, надходження і витрати, грошовий фонд.

Автором рассматривается вопрос налогообложения денежных сбережений граждан как канала формирования доходов местных бюджетов. Анализируется состав финансовых ресурсов местного самоуправления. Изучается правовая природа местных бюджетов, проводится их классификация. Исследуется определение понятия бюджета с учетом его множественности.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, местные бюджеты, местное самоуправление, поступления и расходы, денежный фонд.

The author discusses the taxation of savings of citizens as a channel formation of local budgets. Analyzed the financial resources of local governments. We study the legal nature of local budgets is their classification. We study the definition of budget considering its multiplicity.

Key words: financial resources, local governments, local governments, revenues and expenses, cash fund.

Вступ. Структури фінансових ресурсів залежно від їх територіального розподілу, економічної політики держави обумовлюються розподілом функцій між державою і місцевими органами самоврядування. І тому постає питання достатності фінансових ресурсів, переданих до органів місцевого самоврядування, їх самостійності у вирішенні питань, пов'язаних із соціально-економічним розвитком території. Фінансові ресурси місцевих органів влади (іноді їх характеризують та визначають як муніципальні ресурси) –

